

Иван Вазов

Саломоновският цирк

От два месеца по зидовете на всичките одески улици се мяркаха от голям размер обявления, розов цвят, пред които винаги имаше натрупани любопитни. Тия обявления се пръскаха от дирекцията на Саломоновският цирк на Соболевска улица. Те се отличаваха от предишните обявления на цирка по това, че на тях стоеше изображението на един великан, с ръце голи до лакътя, от шията до коленете облечен в нещо като ризница, добре залепена до месата му. Тоя великан имаше гордата поза и самоуверения вид на герой, който очаква да го предизвикат.

И действително, това беше фигурата на един герой от Саломоновския цирк – един площаден борец с рядка сила и стоманени мускули, който досега не беше още надвит, както казваше и обявлението. Там се прибавяше, че тоя ден се уголемява от триста на хилядо рубли наградата за оня, който сполучи да събори великана.

Дирекцията на цирка имаше своята сметка в това: първо, тя знаеше че няма да даде тая сума, понеже и тазвечершните охотници, които би помислили да мерят силите си с пехливана, бездруго щяха да бъдат повалени и смачкани в пясъка на арената, както трийсетина души други досега; второ, с това увеличаваше нахлувът на посетителите и дохода си. Тя разчиташе на грамаден успех и затова още, че тая съща вечер даваше блистателната историческа феерия „Мазепа“.

Присъствието на тоя непобедим борец възбуждаше сега толкоз повече интерес, че той беше престанал да бъде предмет само на едно банално любопитство, а вече възбуждаше до висока степен просташките национални вражди и зависти в стохилядната разнородна тълпа на Одеса. Именно, той беше не русин, а нещо немец, нещо евреин и нещо поляк, ако съдим по името му: Давид Цингер Войцховски. И трите народности си го присвояваха и се пъчеха с него. На арената те му правеха овации с шумни ръкопляскания, когато се появяваше, като на някой гениален маестро. В тия ръкопляскания се криеше и едно явно враждебно дразнене към останалата публика в цирка, която не принадлежеше на горните три народности – русите. И колчим се явеше някой от тия последните – явяваха се преимуществено малоруси – било по доверие в своите сили или по лудешка смелост, или най-после от проста алчност за придобиване триста рубли, неруската публика го заливаше с презрителни смехове и груби подигравки. Посрещнат по тоя начин, бедният юнак губеше в самото начало нужното спокойствие и самообладание. Неколцина се повърнаха обезсърчени; повечето, като истински питомци на Тарас Булба, решаваха се да делят мегдانيا с Давида Войцховски, но само да умножават лаврите му. Така страстите се неусетно разпаляха и

руснаците, тихи и търпеливи от най-напред, фанаха често да отговарят на ликуванията за тържеството на Давида с енергически попрыжни в цирка и дори с юмруци във врата при излизането из него. Това постави и полицията нашрек.

„Хилядо рубли награда на победителя на Давида Цингера Войцховски!“ – гласяха победително безчислените розови обявления, които бояха очите днес по всички площади, улици, переулки и улични стълпове за обявления!

Ежедневният печат от своя страна способствуваше на успеха, като даде най-широка гласност на довчерашното представление; то щеше да бъде едно истинско събитие. При тия приложи се и мълвата, че от една приуралска губерния е дошел нарочно някой прочут пехливанин великорус, в когото „нахалният жидок“ ще намери майстора си. Любопитството на публиката по тоя начин беше раздухано до апогеята си и от рано още вечерта ложите, трибуните, столовете, галериите на Саломоновския цирк бяха почернели от свят.

Подир волтижорските препускания, конски кадрили на амазонките, игри, гимнастики, смешки на клоуните, по програмата на цирка идеше феерията „Мазепа“, а след нея – борецът. Очевидно тая феерия беше извадена от Байроновата поема „Мазепа“. Представи се най-напред в богато постаната и окичена арена балът, който един полски магнат от XVII век дава в двореца си. Националните живописни и цветни полски облекла възхищават очите; сцената пренася душата в романтическата епоха на полския живот, в средата на ясновелможните рицари и панове и величествените госпожи кастелянки. Всичко това в най-богата и разкошна обстановка. Следующият акт представлява гнева на полския велможа против младия Мазепа, който завързал любов с жена му, и наказанието на това престъпление... Мазепа събличат гол, привързват го за един див кон и го пушат из степите... Следват останалите приключения и успехи на знаменития казак авантюрист. Феерията е във висока степен увлекателна, но тоя път публиката нетърпеливо очаква края ѝ. Той дохожда. Всички тогава впиват очи към вътрешния вход на арената, отдето ще се покаже Давид. Това трае няколко минути, додето слугите оглаждат арената. Тия минути са дълги. Тревожното ожидание расте, мълчанието става почти гробно. Най-послед двата реда лакеи във фракове със златни копчета застават почтително при входа, завесата се разтваря по средата и пуца бореца.

Циркът гърми от заглушителни ръкопляскания и викове „браво“.

Триумфаторът прави многократни щастливи поклони с глава на възторжените си обожатели и както всеки път, той прави бавно кръг из арената и очаква противник. Всички могат да видят сега една херкулесовска снага, със съразмерни и пълни форми, глава валчеста, силна, къдрокоса, крепко поддържана от дебел жилест врат въз широки равни рамена, и гърди и кръст, и бедра мощно развити и ясно очертани под тънкото, добре прилепнало до месата фанелено трико; то блещи като сребърно, цяло покрито с лъскави люспи, и се прелива на талози при всяко движение на бореца. Мускулестите ръце, голи до рамото, красиво висят и се махат, уверени в страшната си мощ; и краката, от бедрата до долу, тясно обути в трико, телесен цвят, отговарят хармонически на всичките остали части на тая силно сложена и развита снага. Ласкателен шепот обикаля по целия амфитеатър; силните форми на бореца възбуждат удивление, както един благороден арабски кон; госпожите лакомо впиват очи в тия мъжествени контури... Давид е фокусът, който сбира всичките погледи.

Се с бавен вървеж той направи и втората си забиколка, без да се яви някой. Недоумението неприятно обфаща зрителите: де е уралския юнак? Очите бягат по трибуните, по галериите, търсят да видят не ще ли се изправи някой и слезе към арената. Но никой не прави това. Или това е било само една пусната басня? Навярно така е. Това най-силно огорчава русите: надеждата им да получат най-последно удовлетворение изляза ялова; ядосват се и нерусите, които изгубват повод за едно ново тържество и буйна демонстрация и тая вечер.

– Уралецът, уралецът! – раздават се присмехливи викове.

И Давид се спира и изглежда насмешливо амфитеатра, той очаква самоуверено, вика с ням и горделив поглед противника си. Но напук на всичките ожидания той противник не се явява.

Раздават се пак викове към невидимия уралец и после – смехове.

Войцховски зафаща и третата си бавна обиколка. Подир нея ще се оттегли, ако му не излезе някой. В тоя върховен момент всичките очи са устремени вече не към него, който спокойно и с тържествуващо лице дохожда до средата на кръга си, а към местата на зрителите. Изведнъж шепотът пораста като една вълна и залива целия амфитеатър. На лява страна на галерията няколко души сбутваха един станал човек, който се готвеше да слезе, но се колебаеше. Тутакси той се реши и заслазя неловко по стъпалата на един от проходите, които съединяват арената с редовете на амфитеатра до самия потон.

Появлението на това възжелено и многожелано лице извика

възторг и у руси, и у неруси – по разни и лесно понятни причини. И едно всеобщо ръкопляскание, в което се смесяше симпатията с иронията, посрещна съперника на цирковия борец.

Той беше човек около трийсет години с мършаво кокалесто лице, с твърде влакнести вежди и мустаци и с брада бръсната. Погледът му беше простодушен, невнушителен, а още и смутен, като на човек, ненавикнал да излазя пред голяма публика. Тялото му имаше обикновен размер, добре развито и набито, доколкото можеше да се съди под дрехите му, но нищо особено не предвещаваше у него сила, каквато се предполагаше за борба с такъв един Сампсон.

Още по-малко представително беше облеклото му; то съвсем не напомняше селските носии в приуралските губернии: то беше такова, каквото носят селяните в Одеската околия. Това откритие причини едно разочарование за руската публика. Значи: никакъв великан юнак уралец нямаше! Значи и сега щяха да присъствуват на една борба, която щеше да е повторение на прежните и щеше да свърши позорно за руската чест!

– Уралецът искаме! – извикаха гневно неколцина руси.

– Уралецът, уралецът! – отзоваха се и другите редове на русите, които още хранеха малка надеждица за присъствието на легендарния уралски юнак в цирка.

Селякът не разбра тоя смесен вик; помисли, че нему викаха нещо, и дигна въпросителни очи към зрителите с едно наивно и очудено лице.

Това му комическо положение причини хохот из публиката. Като видя, че всичките се смеят, и той се усмихна. Смехът порасте.

– Шут гороховий!

– Дурак! – бърбеха с досада русите.

– Нарочно са го допратили „жидовете“ – подозираха други.

Давид беше се спрял неподвижен, гърбом към вътрешния вход на цирка, с опрени ръце на хълбоците и с поглед безстрастен, устремен на селяка. Само той се не смееше. Той измеряше с очи смешния си противник и сякаш търсеше в него по-друго нещо, отколкото причина за смях. Подир тоя оглед лицето му остана спокойно, но сдоби едно нескриваемо изражение на сериозност. Изведнъж селякът фана да се съблича. Циркът загърмя от нова веселост. Селякът се не смути вече, а положи една по една дрехите си на пясъка на арената. Когато дойде до ризата, публиката с викове и тропане му възпрети да я съблича, като счете това за неприличие. Но русите протестуваха. Остана само с гачи, които пристегна хубаво, а от пояса нагоре – гол. Тая част от снагата му представляваше

широковълности гърди и як кръст в мургава кожа, каквато имаше и лицето му, и със средня дебелина; само ръцете му, хубаво излени, дълги, но месести от рамото до гривнята, особено се препоръчваха с удивително развита мускулатура, която привлече вниманието и на великана. Сега циркът занемя; явно бе, че селякът не е мислил само да размее зрителите. В миг приказният уралец биде забравен. Всичката душа на цирка се съсредоточи в селяка, който бърже се приближи до Давида, поиска му дясната ръка, стисна я със своята десница и пак се отдалечи от него.

Това ръкуване доста зачуди великана и зрителите, но те нямаха време да се дочудят: една нова маневра на селяка ги приведе в друго изумление: той се поразкрачи, понаведе глава, плесна с ръцете по бедрата, после ги плесна една с друга и това повтаряше няколко пъти, като се приближаваше с лявата страна на тялото си към Давида Войцховски. Давид от своя страна пристъпи към него, като зимаше отбранително положение и готвеше железните си ръце за движението, което щеше да свали в краката му и тоя противник. Но той слисан видя, че селякът отбягна назад на първото разстояние, постоя и пак фана да пляска равномерно ту бедрата си, ту ръцете си една с друга. Тоя плясък цепеше затихналия въздух на цирка. Шепотът пак фана да расте, и смеховете. Чува се извиквания: – Тоз е клоун на цирка, предрешен. Безобразие!

– Мълчание! – викаха други.

В същия миг селякът и Войцховски се словиха и преплетоха ръцете си, като държаха назад по един крак. В мъртвата тишина, що се въцари, чуваше се само плещене, което правеха ръцете им, като се фашаха за разни места по снагата, и шумът на ровения пясък от краката им. Една дълга минута измина и Давид Войцховски още не беше повалил противника си. Това ставаше пръв път. Съпротивлението на селяка се отзова различно в редовете на зрителите: едни стреляха безпокойни и озлобени погледи към борбата, други с неудържима радост гледаха продължението й. Двамата борци бяха сега тясно оплели горните половици на телата си, те съставляваха така един неразвезаем възел от ръце, лакти, рамена, плещи, глави, които се обръщаха на посоките, които им даваше постоянното движение на краката, се здраво опирани о земята. Лъскавото трико на Давида, крайно обтегнато по равните му меса, пукаше под пръстите на селяка, които като железни куки се забиваха в тялото му, както и той забиваше своите в разкървавените меса на селяка. Веднага тоз последният направи някакво сръчно движение, което никой не забележи, преграбчи през врата и под кръста някак великана, подигна го като едно дете, което се опира да го прегърнат, и се засили да го тръшне

на земята при зверските и безплодни усилия, които правеше великанът да стъпи с един крак на нея. В този момент циркът се беше преобърнал на ад. Двата противни лагера, всичките станали на крака, изпущаха дивашки викове към борците, ревяха, махаха с ръце като побеснели, готови да се фърлят на арената да подкрепят всеки своя герой. Това не стана, но стана обаче друго нещо: лакеите на цирка заедно с директора се намесиха и се спуснаха да отгърват Давида от критическото положение и с огромни усилия го изтръгнаха из ръцете на селяка, който се беше преобърнал на една жива скала. – Наш победил! – Наш, наш, наш победил! – викаха неистово русите и пращаха дъжд псувни въз дирекцията; но неруската публика одобряваше с яростни викове намясата и крещеше, че селякът не се е борил по приетия ред, че той се е правил на луд най-напред, че той се е поставил в по-благоприятни условия, като е бил гол и пр. Но в тия резове звучеше горко отчаяние и неизтърпим срам на победени хора. Гръмотевични „ура“ и „браво“, които заглушаваха всички други викове, поздравляваха победителя, който поседна да си отдъхне на заградата на цирка. На всеобщите приветствия той отговаряше с долепяне десницата си към челото и с кротка усмивка, разляна по треперещото му като лист лице. Той едва успя да се облече, притиснат от една гъста тъпа руси, и рискуваше да бъде удушен от прегръщания и цалувки.

Ентузиазмът на победителите и освирепяването на победените достигнаха до крайните си предели, когато се навалиха всичките в изхода и се смесиха. Заиграха бастуни и юмруци по главите, които продължаваха да се раздават и когато излязоха на улицата. Неколцина от най-буйните побойници бидоха отведени в участъците.

На заранта непобедимият борец на Соломоновския цирк Давид Цингер Войцховски не осъмна в Одеса: той бе тръгнал с полунощния влак.

На другия ден в един от първите дневни вестници се четеше подобно антрефиле:

„Вчера разправихме подробно знаменитото завсегда в анализите на Одеса и многошумното двуборство в Соломоновския цирк, което се свърши с поражение на считания непобедим досега атлет Давид Цингер Войцховски. Съставената арбитражна комисия определи размера на възнаграждението на победителя в 300 рубли вместо хилядо, пред вид на това, че окончателна победа не е последвала, понеже Войцховски не е бил прострян на земята.

Кстати, по по-точни сведения, които добихме, щастливият победител е жител из село Копаня, Одеска околия, по име Костадин Ганчев (? види се, братушка).“

Очевидно тоя последният термин беше иронически.

* * *

След три дена една кола с четворица души българи, между които и описателят – свидетел на това двуборство, отиваха за село Копаня. Това село отстои един час и половина на север от Одеса и се долепа до северния край на езерото Лиман. Гостите слезнаха в дома на дядо К., предизвестен вече за идването им; там ги посрещна и Костадин Ганчев (за когото идеха) със сърдечното и родно българско:

– Добре дошле, добре дошле, братя!

Подир първите топли излияния на сънародници разговорът мина на борбата в Саломоновския цирк и по това бай Костадин Ганчев даде някои подробности за себе си: той е родом от Одринско и преселянето на семейството им е станало в 1862 година. Баща му е бил прочут пехливанин и от него е възприел телесната сила и турските пехливански приеми, с които очудваше в цирка.

Той ги е съхранил и досега благодарение на борбите, които е често правил с бабаити в Копаня – традиция от далекото отечество. Той нарочно бил дошъл в Одеса, за да се бори с Давида, и няколко вечери преди това е присъствувал в цирка, за да изучи добре силите му и усулите му в боренето. Вероятно, че това се е позачуло и е дало рождение на мълвата за някакъв си уралец.

На трапезата разговорите ставаха се за далечната родина, както и закуските наумяваха за нея: имахме кисело зеле, посипано с червен пипер и с дървено масло, гроздова ракия, домашна българска луканка с бахар, и вълча охота.

Шеташе ни снахата на домовладиката – една хубавица, снажна, горделива, с важен поглед селянка-рускиня. Тя наумяваше възпетия от Некрасова тип на „величавата славянка“, „с ход и поглед на царица“. Но тя не умееше да говори български. Тя беше едничката рускиня, оженена за българин в това село. Копаня, доста едра и цветуща българска колония, останала е и до днес почти чиста от всяка инородна смес. Въобще нашите колонисти в Бесарабия се сватуват само помежду си; в много редки случаи колонист се решава да земе рускиня (рускините са спечелили славата на много леконравни), и то само за голямата ѝ хубост и зестра, както беше случая със снахата на дядо К. Но българката никога

не е приела да се ожени за русин! Колонистите се отнасят с пренебрежение към мъжиците, които и нърравствено, и материално стоят много по-долу. Един прост поглед въз селата им е доста да уловиш голямата разлика в културния ход на двете народности. Подир немските колонии най-ревниво устроени и богати са колониите на българите. Благодарение на техния трезен ум и неуморимо трудолюбие бесарабските степи, най-напред голи пустини, са се опитомили с чисти и весели села, потънали в зеленина, признак на труда и охолността. Както всъде, благословеното българско рало и на тия пустясаля места е дало своя неизгладим печат – спора.

Постояхме в Копаня до вечерта.

Когато да си тръгваме, почти цялото село беше се събрало пред кръчмата, що е срещу вратнята на дяда К., за да ни изпрати. Откак са се преселили тук, пръв път приемаха гости съотечественици от България; те знаеха хубаво, че тая чест дължат на подвига на бай Костадина Ганчев, който светеше от гордост и щастие.

На прощаване аз попитах на шега победителя на прочутия борец от Саломоновския цирк: – какво ще си купи от тристате рубли, за да му служи за спомен на неговата славна победа?

– Аз ли?... Купих си една нивица, господине!

Ах ти, Българйо!...

1888

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5002>]